

IRENA MACHAJ

ASPEKTY PROCESÓW UPODMIOTOWIENIA MIESZKAŃCÓW W SPOŁECZNOŚCIACH LOKALNYCH

Problematyka podmiotowości społecznej należy do stosunkowo nowych w nauce. W socjologii jest ona łączona z zagadnieniami struktury społecznej i rozumiana jako aktywny wpływ działań ludzkich na kształt struktury, lub jako podatność struktur społecznych na tego rodzaju wpływy (ich plastyczność, reformowalność)¹, Zawarta w tym określeniu dwoistość pojęcia podmiotowości wskazuje też na dwie odmienne perspektywy poznawcze w rozważaniu tego problemu: z punktu widzenia Podmiotów działających oraz z punktu widzenia określonych całości czy elementów strukturalnych, które mogą podlegać modyfikującym wpływom działających podmiotów.

Można wyodrębnić analityczne dwa rozumienia pojęcia podmiotowości i koncentrować uwagę bądź na działaniach podmiotowych, bądź na kodyfikacjach strukturalnych będących ich rezultatem, choć teoretycznie są one dwoma aspektami jednego procesu. Warunkiem tak rozumianej podmiotowości są i działania i okoliczności zewnętrzne, dające większe czy mniejsze szanse na wyrażenie swojej świadomości w formie działań społecznych. Nie można być bowiem podmiotem w okolicznościach uniemożliwiających aktywność w świecie zewnętrznym, gdy cechy struktury świata społecznego odmawiają prawa do modyfikacji ich kształtu².

Pytanie o podmiotowość rozumianą jako podatność struktur społecznych na modyfikujące wpływy ma sens jedynie wtedy, kiedy są kierowane wobec nich określone działania autonomicznych podmiotów, gdy niższego poziomu strukturalnego zbiorowości „oddolnie” niejako przeciwna jest aktywność tego rodzaju. Należy jednak przyznać, że w

¹ P. Sztompka, *Socjologiczna teoria podmiotowości*, w: *Podmiotowość, możliwość, rzeczywistość, konieczność*, pod red. P. Buczkowskiego i P. Cichońskiego. Poznań 1989, s. 13.

² K. Wielecki, *Podmiotowość społeczna i jej makrostrukturalne uwarunkowania*, w: *Podmiotowość*.

warunkach Polski drugiej połowy lat osiemdziesiątych stabilniejszy, ściślej reglamentowany i regulowany przez państwo był aspekt strukturalny podmiotowości. Poznawczo bardziej obiecujące jest przyjęcie za punkt wyjścia analizy podmiotowości w społecznościach lokalnych jednostek jako członków zbiorowości. Ich dążenia podmiotowe mogą bowiem przybierać różnorodne formy, niekoniecznie takie, które mieściły się w ramach upaństwowionej aktywności i były zgodne z preferowanymi przez ośrodki decyzyjne wartościami i sposobami działania.

Aktywność podmiotowa charakteryzuje się rozbudowaną komponentą świadomościową. Zawiera ona nie tylko wybrane przez podmiot cele i program działania zmierzający do ich realizacji, lecz także odniesienie projektowanej aktywności do dwojakiego rodzaju skal. Pierwszą z nich są uznawane przez podmiot wzorce, czyli standardy własne działań³. Drugą skalę stanowi świat społeczny zewnętrzny wobec podmiotu, postrzegana struktura tego świata i aspiracje do powodowania w niej zmian, tak więc w działaniach podmiotowych właściwości struktury społecznej pojawiają się dwukrotnie: w postaci percypowanego jej obrazu i w formie antycypowanych modyfikacji spowodowanych aktywnością własną w środowisku.

Problem podmiotowości członków społeczności lokalnych wymaga doprecyzowania kategorii działań, poprzez które mogą być dokonywane zmiany strukturalne w społeczności. Chodzi tu o określenie tak treści aktywności podmiotowych mieszkańców, jak i form społecznych w których one się wyrażają. Należy przyznać, że kryteriami wyodrębnienia płaszczyzny życia lokalnego, której dotyczą procesy upodmiotowienia, są wartości uznawane przez mieszkańców za istotne dla środowiska lokalnego. Stanowią one przedmiot percepcji, ocen i dążeń mieszkańców. Identyfikacja owych wartości lokalnych zakłada uwzględnienie perspektywy poznawczej oraz kryteriów ocen stanowiących podstawę wyboru działań przez mieszkańców. Chodzi tu o zakres spraw mających w społeczności charakter „publiczny”. Jak pisze T. Szczurkiewicz: „publiczne jest wszystko to, co z punktu widzenia konkretnej grupy ma lub może mieć istotne znaczenie dla tej grupy i jej materialnych lub niematerialnych wartości [...]». »Prywatne« jest wszystko to, co dana grupa

³ K. Korzeniowski, *Podmiotowość człowieka. Metateoretyczne ramy teorii*, w: *Podmiotowość jednostki w koncepcjach psychologicznych i organizacyjnych*, pod red. K. Korzeniowskiego, R. Zielińskiego i W. Danieckiego, Wrocław 1983; J. Bobryk, *Społeczne podstawy „ja podmiotowego”*, Warszawa 1981; *Studia z psychologii emocji, motywacji i osobowości*, pod red. J. Reykowskiego, O. Obuchowskiego i J. Owczynnikiem, Wrocław 1977; M. Korwat, *Podmiotowość polityczna*, Warszawa 1980.

uważa za nieistotne dla swojej egzystencji pozostawiając w tym zakresie »wolną rękę« ludzior, którzy do tej grupy należą" ⁴.

Rozdział na to, co prywatne od tego, co publiczne nie jest stały. Podlega on fluktuacjom w czasie w miarę zmian w charakterze społeczności, a zwłaszcza w jej więzi społecznej. Wraz ze wzrostem integracji wewnętrznej może rozszerzać się pole zjawisk społecznych podlegających kontroli i regulacyjnemu oddziaływaniu grupy ⁵. Chodzi nie o rozwój obiektywnego typu związków i zależności między mieszkańcami, lecz o więzi świadomościowe konstytuujące poczucie odrębności grupowej i świadomość „my". Pojęcie i zakres spraw publicznych ma charakter procesu społecznego definiowania, w ramach którego akceptowane wartości podlegają swoistej strukturalizacji. Zostają wyodrębnione wartości uznawane za ważne i podstawowe dla zbiorowości, konieczne i obowiązujące wszystkich mieszkańców od mniej ważnych, tylko zalecanych, przyzwalających na pewną samodzielność i autonomię mieszkańców w ich realizacji. Można przyjąć generalną hipotezę, że im społeczność jest bardziej aktywna, świadoma aksjologicznego wymiaru swojej tożsamości, tym bardziej będzie rozszerzać zakres spraw uznawanych za publiczne ⁶.

Członkostwo w zbiorowości lokalnej w najogólniejszych ramach jest określone przez status mieszkańca, czyli zespół praw i obowiązków przysługujących jednostce z racji zamieszkiwania w granicach administracyjnych danej jednostki osiedleńczej. Precyzują go obowiązujące w skali kraju normy prawne oraz ewentualne szczegółowe uregulowania normatywne działające na mocy prawa lokalnego ⁷. Te ostatnie, podobnie jak unormowania ogólne, dotyczą i obowiązują wszystkich mieszkańców.

Wwymiarze statusu nie zaznacza się więc zróżnicowanie mieszkańców, jest to bowiem płaszczyzna *a priori* określonej równości społecznej. W związku z tym statusowe -prawa i obowiązki mieszkańca, przybierające charakter określonego wzoru tej roli społecznej, mogą funkcjonować w świadomości mieszkańców jako płaszczyzna odnoszenia zachowań własnych i innych członków zbiorowości. Tym samym zobiektywizowany wzór roli mieszkańca funkcjonuje jako kryterium ocen zachowań w życiu publicznym społeczności, dostarczając członkom zbiorowości satysfakcji lub poczucia względnej deprywacji.

⁴ T. Szczurkiewicz, *Studia socjologiczne*, Warszawa 1969, s. 376 - 377.

⁵ W. Świątkiewicz, *Integracja kulturowa i jej społeczne uwarunkowania*, Katowice 1987.

⁶ T. Szczurkiewicz, *Studia socjologiczne*; F. Znaniecki, J. Ziółkowski, *Czym jest dla Ciebie miasto Poznań? Dwa konkursy 1928/1964*, Warszawa 1984.

⁷ Por. ustawa o samorządzie terytorialnym z 8 III 1990 r.

Realizacja roli mieszkańca może wykraczać poza jej statusowy wzór, modyfikując charakter stosunków społecznych między mieszkańcami. Poprzez system działań jednostki mogą zmieniać swoje miejsce w społeczności, podwyższać lub obniżać własną pozycję społeczną w grupie. Poza zmodyfikowanymi treściami tej roli układy pozycji społecznych mieszkańców opierają się także na ocenie tych zachowań z punktu widzenia potrzeb i wymogów społeczności. Zatem obejmują one ocenę w kategoriach: niezbędne, potrzebne, właściwe, pożyteczne itd. dla społeczności⁸. Pozycja społeczna jednostki w zbiorowości jest wyznaczana w związku z tym w oparciu o jej zachowania w relacji do zachowań innych mieszkańców. Podstawę tych ocen społecznych stanowią z jednej strony realizacje ról mieszkańca przez innych członków, z drugiej zaś — określony wzorzec tej roli społecznej, jaki występuje w świadomości członków społeczności. Konkludując, należy przyjąć, że pozycja jednostki w społeczności jest warunkowana sposobem spełniania przez nią roli mieszkańca, jak i sposobami waloryzacji i oceniania przyjętymi w społeczności lokalnej.

Rola członka społeczności lokalnej posiada dwa aspekty: przypisany i osiągnięty. Aspekt przypisany jest związany ze statusem mieszkańca, natomiast osiągany jest pochodną zajmowanej przez jednostkę pozycji społecznej oraz jej aktywności podmiotowej jako członka zbiorowości. Właściwie należy tu mówić raczej o wielu osiąganym rolach mieszkańca ze względu na to, że zachowania te przenikają w różnorodne stosunki społeczne, w jakich w ramach zbiorowości lokalnej jednostka pozostaje: rodzinne, sąsiedzkie, towarzyskie, pracownicze.

Jak pisze F. Znaniecki: „często dążenie normatywne jest zbyt słabe, aby przezwyciężyć owe sprzeczne z obowiązkami dążności aktywne. Wtedy jednak najczęściej bądź drugi człon stosunku, bądź też wspólne środowisko społeczne usiłuje pierwszy człon skłonić lub zmusić do wykonywania jego obowiązków. Usiłowanie to nazywać możemy dążeniem regulatywnym”⁹. Działania tego rodzaju zakładają internalizację norm przez podmiot. Są również wyrazem aktywnego występowania mieszkańca w obronie zagrożonych wartości publicznych.

Aspiracje podmiotowe mieszkańców mogą być realizowane poprzez działania normatywne oraz regulatywne. Jednocześnie oba typy aktywności indywidualnej w życiu publicznym społeczności są drogami *osiągania* podmiotowości przez mieszkańców. Stosunek do norm regulujących życie publiczne, którego wyrazem behawioralnym są działania normatywne oraz regulatywne mieszkańców, jest bazą kreującą wzory zachowań publicznych w społeczności. W związku z tym w procesie upod-

⁸ T. Parsons, *The Social System*, New York 1951.

⁹ F. Znaniecki, J. Ziółkowski, *Czym jest dla Ciebie miasto Poznań*, s.44.

miotowania mieszkańców mamy do czynienia z ewolucją roli społecznej mieszkańca (w kierunku osiąganych cech roli), polegającą na włączaniu w jej obręb zachowań podlegających regulacyjnemu oddziaływaniu społeczności. Proces ten jest związany z przekształceniami sposobów wartościowania środowiska przyrodniczego i społecznego, co znajduje wyraz w zmieniających się zespołach wartości, którym społeczność nadaje status publiczny.

Drugim sposobem realizacji aspiracji podmiotowych mieszkańców jest uczestnictwo w różnych strukturach grupowych w środowisku lokalnym. Chodzi o grupy, które wobec mieszkańców mogą spełniać funkcje ujawniania, artykulacji i osiągania wartości, potrzeb czy celów lokalnych, które są funkcjonalne wobec ich potrzeb podmiotowych. Grupy takie kształtują się na bazie uznawanych lub odczuwanych wartości oraz wiary, czy raczej przekonania, członków o sensowności i skuteczności działań grupowych.

Z punktu widzenia tego kryterium w społecznościach lokalnych możemy mieć do czynienia z dwoma podstawowymi typami grup: ze zrzeczeniami oraz ze wspólnotami lokalnymi¹⁰. W obu przypadkach odmienne są mechanizmy motywacyjne powstawania czy przynależności do nich mieszkańców. Również są one orientowane na inne rodzaje wartości lokalnych. Różne są też funkcje wspólnot oraz zrzeczeń spełniane w stosunku do uczestniczących w nich mieszkańców, jak i wobec całej zbiorowości lokalnej.

Różne aspekty formowania się społeczności mogą posiadać niejednakową siłę wiążącą, co wyciska piętno na sposobach spełniania ról mieszkańców. Chodzi tu o system obiektywnych powiązań i uzależnień jednostek (poprzez role zawodowe, związki rodzinne itp.), które w określony sposób są przez mieszkańców uświadamiane, lecz i o płaszczyznę więzi świadomościowych, ustanawiających jej tożsamość społeczną i poczucie „my”¹¹.

Poczucie przynależności do społeczności, niezależnie od tego, czy kształtuje się na bazie jednej, czy też wielu płaszczyzn tożsamości, ma charakter identyfikacji kolektywnej i związku z grupą jako całością społeczną¹². Implikuje ono pewien zakres wspólnoty celów, podobieństwo

¹⁰ K. Sowa, *Środowisko społeczne mieszkańca wielkiego miasta*, Studia Socjologiczne 1971, nr 1; tenże, *Elementy socjologicznej teorii zrzeczeń z analizą wybranych zagadnień spółdzielczych zrzeczeń konsumenckich*, Warszawa 1976.

¹¹ Mc Iver, Page, *Society. An Introductory Analysis*, Macmillan 1961; A. Wallis. *Koncepcja miasta i kryzys miasta*, Raport na Ogólnopolskim Zjeździe Socjologicznym, Łódź 1981.

¹² S. Ossowski, *O osobliwościach nauk społecznych*, Warszawa 1962.

sposobu postrzegania i oceniania zachodzących w społeczności zjawisk społecznych. Oznacza to więc odnoszenie siebie i własnych dążeń do określonych wzorców, postulowanych charakterystyk mieszkańców, czyli do wzorca tej roli społecznej. Owo poczucie przynależności i tożsamości społeczności lokalnej może spełniać funkcje motywacyjne, pobudzające aktywność mieszkańców w kierunku obrony, utrzymania i rozszerzenia wartości ustanawiających tę odrębność. Działania wywodzące się z takiego poczucia przynależności kolektywnej są elementami ról mieszkańca, które są realizowane w grupach o charakterze wspólnot publicznych w społeczności.

Publiczny charakter wspólnot wypływa z grupowego statusu wartości, z faktu „naznaczenia” niejako określonych zjawisk czy stanów rzeczy jako cennych, godnych ochrony lub troski o nie. Uczestnictwo we wspólnotach lokalnych przyczynia się nie tylko do wzmacniania poczucia identyfikacji i przynależności do społeczności, które ujawnia się w postaci „we feeling”, ale i do kształtowania „role feeling”, poczucia przydatności i znaczenia spełnianej roli mieszkańca¹³. Zdaniem J. Reykowskiego zaangażowanie tożsamości społecznej jednostki „wiązać się może z dążeniem do wpływu grupy, do której jednostka przynależy. W tym wypadku przekonania dotyczące kontroli odnoszą się nie do wyodrębnionego „ja”, lecz do tej społecznej całości, której częścią jednostka się czuje. Innymi słowy mamy do czynienia z poczuciem podmiotowości kolektywnej i dążeniem do kolektywnego wpływu”¹⁴. Wpływ mieszkańców na wartości przynależne całej społeczności lokalnej dokonuje się poprzez role w ramach wspólnot publicznych.

Drugi mechanizm motywacyjny aktywności podmiotowej należy wiązać ze swoicie dystrybutywną podstawą identyfikacji mieszkańców ze społecznością lokalną. Ten rodzaj poczucia przynależności ma charakter wybiórczy i sprawia, że jednostka czuje się związana z wybranymi współmieszkańcami. Podobieństwo przekonań politycznych, religijnych i cech obiektywnych usytuowania społecznego w ramach zbiorowości, czy nawet podobieństwo sytuacji życiowych, mogą stawać się pierwotnym czynnikiem późniejszego rozszerzania poczucia przynależności na całą społeczność. W ten sposób może ono motywować do podejmowania określonych działań w ramach roli mieszkańca na gruncie interesów wąskogrupowych. Jednak zawsze są one uwikłane w szersze układy zależności z potrzebami i interesami pozostałych mieszkańców. Ich realizacja nie

¹³ Mc Iver, Page, *Society*.

¹⁴ J. Reykowski, *Podmiotowość — szkic problematyki*, w: *Podmiotowość*, s. 210.

pozostaje bez wpływu na możliwości działań podmiotowych innych członków społeczności lokalnej.

Te spośród wiązki ról mieszkańca miasta, które są włączone w obręb zrzeszeń publicznych, kształtują poczucie przywiązania do społeczności w aspektach „role feeling” oraz „rependency feeling”. Różnorodne formy aktywności społecznej, rodzące się spontanicznie na gruncie „obrony przed” czymś lub „dążenia do” czegoś, funkcjonują w oparciu o zasady współdziałania mieszkańców typu zrzeszeniowego¹⁵. Publiczny charakter wartości, na które jest skierowana ich aktywność, pozostaje jednak ograniczany do kręgu społecznego mieszkańców zaangażowanych w te wartości.

Dążenia podmiotowe wyrażające się podejmowaniem działań w ramach wzorów współdziałania w społecznościach lokalnych będą nieuchronnie ujawniać konflikty społeczne. Zwraça na to uwagę P. Sztompka pisząc o procesach wytwarzania się struktur społecznych¹⁶. Można jednak sądzić, że taki konfliktogenny charakter mają nie wszelkie działania kierowane aspiracjami podmiotowymi mieszkańców. Można przypuszczać, że grupy kształtujące się na bazie wartości moralno-społecznych, krystalizujące się w formie wspólnot publicznych, będą spełniać funkcje integrujące w społecznościach lokalnych. Zaznaczanie bowiem swoich praw i możliwości jako mieszkańców, w postaci działań orientowanych głównie na wartości uznawane i w dużej mierze autoteliczne, nie ogranicza szans działania innych członków społeczności. Może to jedynie rodzić Poczucie niezadowolenia z faktu niewykorzystanych prerogatyw mieszkańca, lub poczucie własnej niekompetencji na tym polu aktywności. Z tego względu wspólnoty publiczne, w odniesieniu do mieszkańców, mogą funkcjonować jako grupy odniesienia normatywnego, rozbudzając tym samym dążenia podmiotowe pozostałych mieszkańców.

Procesy upodmiotowienia w społecznościach lokalnych, dokonujące się poprzez formowanie w strukturze społecznej wspólnot publicznych, oznaczają „uspołecznienie” wartości, które w warunkach biurokratycznej organizacji społecznej stanowiły domenę działania wyspecjalizowanych instytucji formalnych. Wbudowywanie aktywności dotyczących wartości całej społeczności w wiązkę ról mieszkańca, prowadzi do „oswajania” wartości ogólnospołecznych, do włączania w zakres spraw publicznych, czyli podlegających regulacji przez wszystkich mieszkańców tego, co było

¹⁵ A. Stasiak, A. Sufin, *Znaczenie i aktualność problematyki przemian miejskich społeczności lokalnych*, w: *Przemiany miejskich społeczności lokalnych w Polsce*, Warszawa 1974.

¹⁶ P- Sztompka, *Socjologiczna teoria podmiotowości*.

dotychczas odczytywane jako wartości ponadlokalne i sterowane z zewnątrz. Struktura wiązki ról mieszkańca podlegałaby rozbudowywaniu na zasadzie redefinicji działań i wartości dotychczas przynależnych do sfery uregulowań formalnych, na działania i wartości uznawane za publiczne w społeczności lokalnej.

Należy też zauważyć, że we wspólnotach publicznych podtrzymywanie „we feeling” jest środkiem i zarazem celem ich działania. W związku z tym udział mieszkańców w strukturach tego rodzaju oraz manifestowanie własnej grupowej odrębności, stanowią dla ich uczestników wartości same w sobie.

Gdy analizujemy społeczność lokalną w kategoriach instrumentalnych aspektów ról mieszkańców, pojawiają się zagadnienia konfliktów społecznych. Zrzeszenia publiczne, jakie kształtują się na ich bazie, często mogą dotyczyć tych samych wartości. Ze swej natury wartości te mają charakter ograniczony. Realizacja aspiracji podmiotowych danej grupy mieszkańców oznacza zdobycie określonego wpływu na podział wartości, które są wymierne i skończone. Tym samym ogranicza się szanse realizacji podmiotowości innych zrzeszeń publicznych w skali społeczności.

Jeszcze inny przejaw życia społecznego ujawnia aspekty konfliktowe procesów upodmiotowienia. Zrzeszenia publiczne są swego rodzaju grupami celowymi. W związku z tym orientacja na efektywność i sprawność działania jest w nich czynnikiem więziotwórczym. Na jej bazie kształtuje się aspekt więzi określanej „role feeling”. W związku z tym konflikt społeczny leży nie tylko w charakterze wartości, o które zrzeszenia mogą zabiegać, ale i w zasadach rządzących owymi staraniami. Większy zakres wpływu regulacyjnego daje w efekcie wyższe poczucie „mocy” grupowej, może tym samym wzmacniać dążenia podmiotowe grupy, pozostające często w sprzeczności z dążeniami podmiotowymi innych zrzeszeń publicznych w społeczności.

Procesy upodmiotowienia mieszkańców dokonujące się poprzez tworzenie zrzeszeń publicznych opierają się na odmiennym, aniżeli przez wspólnoty, sposobie modyfikacji wiązki ról mieszkańca miasta. Podstawą kształtowania się zrzeszeń jest swobodny wybór jednostki oraz podzielenie przez uczestników tych samych wartości. Są to zwykle wartości instrumentalne, pochodzące ze sfery odczuwania. Zrzeszeniowa grupa „równych sobie” występujących w podstawowych dla nich rolach mieszkańca, nadaje tym samym charakter ponadjednostkowy celom swojego działania. Ewolucja struktury roli mieszkańca polega na grupowym „przekwalifikowaniu” pewnych obszarów prywatności na obszary uznane za publiczne. Jest to proces redefinicji tej roli polegający na włączaniu w jej zakres tych cech, zachowań czy działań, które pierwotnie pozostawały poza regulacyjnym oddziaływaniem grupy.

Procesy upodmiotowienia mieszkańców w społecznościach lokalnych zawierają w sobie podwójną komponentę współdziałania społecznego. Wyśitek zbiorowy jest drogą rozwiązywania wszelkich problemów społecznych. Mobilizuje on do koordynacji działań szersze zespoły jednostek. Z punktu widzenia tej cechy problemu społecznego, wszelkie zjawiska społeczne będące problemami w danym społeczeństwie, są polami współdziałania społecznego. Z drugiej strony, procesy upodmiotowienia w swej istocie dotyczą współdziałania. W społecznościach lokalnych realizują się one poprzez działania należące do zespołu ról mieszkańca. Modyfikacje treści tych ról koncentrują się wokół zakresu pojęcia „publiczny” i idą w kierunku rozszerzenia zakresu spraw uznawanych za publiczne w danej społeczności. Na poziomie małych grup procesy te oznaczają przekształcenia struktury grupowej zbiorowości. Dokonują się one poprzez krystalizację współdziałania społecznego w ramach zrzeszeń i wspólnot publicznych.

Wskazuje się na dwie możliwości w poszukiwaniu rozwiązań kolektywnego uczestnictwa w społecznościach lokalnych¹⁷. Jedną z nich polega na stymulowaniu aktywnością w ramach programu „community development”, drugą natomiast jest spontaniczne samoorganizowanie się grup społecznych. Procesy naturalnego wyłaniania się grup mieszkańców mieściłyby się w ramach ruchu społecznego, zmierzającego do przeprowadzenia zmian i rozwoju społeczności zgodnie z celami i interesami mieszkańców. Procesy upodmiotowienia mieszkańców stanowią — moim zdaniem — jądro drugiego członu tej alternatywy. Kierunek i tempo ich zachodzenia mogą być odmienne w różnych społecznościach lokalnych. Procesy rozwoju podmiotowego będą przebiegać nierównomiernie nawet w sytuacji, gdy zostaną stworzone identyczne warunki formalnoprawne o Współdziałania spontanicznego i samoorganizacji. Ich podstawą jest bowiem świadomość mieszkańców jako członków zbiorowości lokalnych, a także pojęcie interesu i dobra wspólnego. To zaś musi kształtować się w kontekście potrzeb i aspiracji jednostkowych oraz partykularnych interesów grupowych. Dlatego tak wielką wagę dla ich przebiegu mają świadomość roli społecznej mieszkańca oraz procesy włączania w „starą” rolę „nowych” podmiotowych jej treści. Chodzi zwłaszcza o takie treści, które uczynią jasną i zrozumiałą współzależność dążeń i potrzeb jednostek z potrzebami i interesami całej społeczności.

¹⁷B. Jałowiecki *Zmierzch demokracji lokalnej?* w: *Samorząd lokalny a społeczności miejskie w Polsce i Jugosławii*, pod red. W. Mirowskiego, Warszawa 1986; B. Misztal, *Socjologiczna teoria ruchów społecznych*, Studia Socjologiczne 1984, nr 1.

SOME ASPECTS OF THE PROCESSES OF RESTORING AUTONOMY
OF MEMBERS OF LOCAL COMMUNITIES

S u m m a r y

The author distinguishes two different perspectives of considerations on social subjectivity: the considerations from the perspective of active individuals, and from the perspective of social structures which may undergo modifications under the influence of actions taken by individuals. The subject-matter of the article are the following issues: the realization by the individual of the role of a member of a local community; the participation in groups appearing within a local community; the formation of the feeling of belonging to a particular social group; and social cooperation within such a group.